

Rahvakogu liikmete valimine

Tallinna Strateegiabüroo koostöös DD Demokraatiakeskusega korraldab Tallinnas Rohelise pealinna programmi raames sügisel 2023 rahvusvaheliste standarditele vastava kliima-rahvakogu. Selle eesmärk on edendada koosloomet linna ja elanike vahel ning esitada kaalutletud ettepanekuid kliimamuutustega kohaneva Tallinna arendamiseks.

Rahvakogu meetodi üks oluline komponent on, et **osalejad kutsutakse juhuvalimi alusel**. See tagab kogule esinduslikkuse, kuna osalejad esindavad tegelikku elanikkonda, ning välja töötatud ettepanekutele legitiimsuse. Juhuvalimi alusel osalejate valimine järgib **demokraatia põhimõtet, et igähel on võrdne võimalus valituks osutada**.

Esindusliku juhuvalimiga koosloomet on varem katsetanud Tartu linn ([Tartu kliimakogu](#)). Tallinnale on see esmakordne katsetus, mis aitab rakendada kaasava linna põhimõtet. Tallinna linnasüsteem saab väärt kogemuse, kuidas tulevikuski linnaelanikke oluliste teemade otsustamisse kaasata.

Tallinna rahvakogu juhuvalim

Allpool on kirjeldatud protseduur, kuidas saadi Tallinna rahvakogusse 60 tallinlast, kes moodustavad läbilõike Tallinna elanikkonnast.

1. Rahvakogu konsultant DD Demokraatiakeskus arvutas välja optimaalse juhuvalimi tegemise aluse ja esitas linnale.
2. Tallinna linn taotles rahvakogu kutsete saatmiseks ja rahvakogu liikmete valimiseks esindusliku väljavõtte Siseministeeriumi hallatavast rahvastikuregistrist. Juulis laekus linnale 30 000 kirjet.
3. Augustis saatis linn rahvakogu kutsed: 15 000 elektrooniliselt ja 15 000 posti teel.
4. 12. septembrini said kutse saanud registreerida oma huvi osaleda rahvakogul.
5. Huvi registreerunutest teostatakse kihtvalimivõtt, et valida esinduslik kogu 60 inimesega.
6. Lõplik valim (60 tallinlast) saavad kinnituskirja rahvakogus oalemise kohta. Ülejäänud huvitatutele saadetakse info mitte-valituks osutumise kohta.

Juhuvalimi moodustamise I etapp

Valem rahvusvahelisest praktikast:

Optimaalne arv kutsutavaid:

A [osalejate arv rahvakogus] \div 0,05 [keskmine huvi registreerimise määr] \times B [valimi eritunnuste arv teises etapis (*stratification criteria*)] = C [minimaalne arv kutsutavaid, et saada elanikkonnast esinduslik valim]

$C \times 10$ [et valimit suurendada; kui on tõenäoline, et huvi on suur, võib väiksema numbriga korrutada, nt $\times 5$] = D [optimaalne valim]

Vt nt: [Organising a Democratic Lottery](#), FIDE

Tallinna puhul arvestame Tartu kliimakogu kogemuse järgi 0,02 huvi registreerumise koefitsiendiga. Rahvusvahelise parima praktika järgi peaks iga rahvakogu osaleja kohale ideaalis olema vähemalt 10 huvilist (et iseeneslikku valikut maandada). Seega - kuna rahvakogu taotleb 60 osalejat, on **juhuvalimiks vaja vähemalt 600 registreerunud huvilist**.

Kui ennustada kutse saanute registreerumise aktiivsust 2%-le (Tartu eeskujul), siis on järelikult vaja välja saata vähemalt 27 000 esialgset kutset.

Sellepärast taotleti Siseministeriumi rahvastikuregistrist (SMIT-ist) **30 000 tallinlase andmed**, sh 15 000 eesti.ee e-posti aadresside hulgest ja 15 000 kodust aadressi. Kokku **6% tallinlaste** andmed.

Kust andmed pärinevad?

Rahvastikuregistri andmete juurdepääsu taotlemiseks on eraldi infosüsteem – rahvastikuregistri andmete juurdepääsu menetlemise infosüsteem <https://rr-taotlus.smit.ee/>. Ühekordse andmete väljastamise taotluse võib esitada avalike ülesannete täitmiseks kohaliku omavalitsuse asutuse esindusõiguslik isik või tema poolt volitatud isik. Taotluses tuleb põhjendada, millisel õiguslikul alusel andmete juurdepääsu soovitakse ning mis on andmete kasutamise põhjendatud eesmärk.

Tallinna linnakantselei saatis andmete pärimiseks algatuskirja 14.06.2023 (nr 5-1.1/420-1).

SMIT-ile andmete päringu esitamiseks tehtud arvutuse alusandmed pärinevad siit: <https://www.tallinn.ee/et/statistika/tallinna-statistika-aastaraamat-tallinn-arvudes>. Arvestades kolme peamist tunnust (elukoht linnaosa täpsusega, sugu, vanus) telliti SMIT-ilt järgmine hulk aadresse:

	Haabersti	Kesklinn	Kristiine	Lasnamäe	Mustamäe	Nõmme	Pirita	Põhja-Tallinn
Naised								
16-29	314	546	257	668	499	246	117	387
30-44	462	745	329	1180	620	320	182	637

45-59	384	459	256	859	515	323	167	492
60-75+	617	550	392	1728	942	468	187	744
Mehed								
16-29	291	505	238	647	476	246	118	342
30-44	438	739	310	1168	630	307	171	630
45-59	350	448	217	746	423	293	156	446
60-75+	337	339	208	940	434	284	131	401

Need omakorda paluti SMIT-il jagada pooleks, et kasutada 15000 e-posti aadressi ja 15 000 elukohta postiaadressi.

Isikuandmed kutsete saatmiseks on saadud 2023 juulis rahvastikuregistrist kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 ja § 372 lg 5 alusel, Rohepealinn Tallinna programmi, Tallinna kliimakava, Tallinna strateegia 2035 ja Tallinna arengukava täitmiseks.

Elukohta postiaadresse kasutati ainult kirjade väljasaatmiseks augusti keskpaigas. E-posti andmeid kasutati kutse saatmiseks augusti keskpaigas ja meeldetuletuskirja saatmiseks septembri alguses *Smaily* veebiplatvormilt. Rahvastikuregistrist saadud andmed kustutab linn oktoobriks 2023.

Andmete vastutav töötaja on Tallinna Strateegiakeskus, kontaktisik Tallinna Strateegiakeskuse Euroopa rohepealinna ürituste sektori programmijuht, e-post: rahvakogu@greentallinn.eu.

Andmete volitatud töötaja on DD Demokraatiakeskuse ametlik kehand: Domus Dorpatensis Teaduse ja Kultuuri SA (edaspidi SA). SA-ga on augustis 2023 sõlmitud isikuandmete kaitse leping ja SA töötleb üksnes nende isikute andmeid, kes rahvakogus osaleda soovivad.

Isikuandmete ligipääs on rangelt piiratud ning andmed asuvad turvalises majutuskeskkonnas. Rahvastikuregistrist saadud andmete le on ligipääs üksnes Tallinna Strateegiakeskuse rohepealinna sektori programmijuhil.

Kutse saajad, kes soovivad rahvakogus osaleda, saavad registreeruda linna hallatavas veebikeskkonnas, kasutades Microsoft Formsi ankeeti. Kutse saajad, kes ei soovi rahvakogu teemal rohkem teavet ega ka selles osaleda, saavad sellest teada anda kas e-posti aadressil rahvakogu@greentallinn.eu või e-kirjas sisalduva lingi kaudu. Nende kontaktandmed kustutatakse kohe.

Registreerimisel küsitakse kutse saanult juhuvalimis osalemiseks lisa-andmeid vastavalt kliimakogu juhuvalimi kriteeriumidele. Ankeedis täpsustatakse järgmisi detaile:

- kas registreeruja sai kutse e-posti teel või paberil koduaadressil (et saaksime hinnata erinevate kanalite tõhusust inimeste kõnetamisel)
- osalemise võimalus kõigil kliimakogu füüsilistel kohtumistel

- sugu, vanus, elukoht linnaosa täpsusega, kodune keel, haridustase, hõivatus, elukoha tüüp
- telefoninumber ja e-posti aadress
- hoiakutega seotud küsimused kliimakogu mõju hindamiseks
- (alla 18-aastase puhul vanemate nõusoleku kohta linnuke - kui laps saab valituks, küsime vanema nõusolekut allkirjastatult)
- kinnitus, et inimene ei kuulu välistatavate osalejate hulka (korralduseeskirja peatükk "Kliimakogus osalejad")
- andmekaitse tingimuste info ja nõusoleku andmine andmete kasutamiseks rahvakogu protsessi jooksul (01.11.2023)

Registreerunute isikuandmed sünonümiseeritakse ning alles seejärel edastatakse SA-le valimi moodustamiseks. **Registreerumine ja edasine andmete töötlemine toimub isikute nõusoleku alusel**, vastavalt registreerumiskeskonna jaoks koostatud **andmekaitse tingimustele** ning SA-ga sõlmitud **isikuandmete kaitse lepingule**.

Rahvastikuregistrist saadud andmed kustutatakse peale kutsete ja meeldetuletuste saatmist. Meeldetuletusi ei saadeta inimestele, kes on keeldunud edasiste teavituste saamisest kas projekti kontaktandmeid kasutades või e-posti teel saadud kutses vastava lingi kaudu.

Juhuvaimi moodustamise II etapp

Töötlemise selles etapis saavad ankeedi andmetele ligi üksnes linna töötajad. Valimi moodustatakse volitatud töötleja poolt, kellele edastatakse andmed ilma isikustamist võimaldavate andmeteta ja kelle arvutiprogramm valib pseudonümiseeritud andmete hulgast juhuvalimi alusel rahvakogu liikmed (neid inimesi on 60-90).

Isikuandmete töötlemise eesmärk on rahvakogu liikmete valimi koostamine.

Isikuandmetele ligipääs on rangelt piiratud ning andmed asuvad turvalises majutuskeskkonnas. Veebikeskkonnas olevatele registreerunute isikuandmetele on ligipääs ning ligipääse haldab Tallinna Strateegiakeskuse digiteenistuse IT-platvormiteenuste administraator ja isikuandmetele Tallinna Strateegiakeskuse, linna strateegilise planeerimise teenistuse, rohepöörde büroo analüütik ja arengu kavandamise büroo analüütik-strateeg.

Valimi isikuandmetele on ligipääs SA kolmel töötajal, et võtta rahvakogusse valitud inimestega ühendust, viia läbi rahvakogu kogunemised vastavalt rahvusvahelistele standarditele, anda rahvakogu tegevuse kohta rahvakogu liikmetele korralduslikku ja sisulist infot ning pöörduda rahvakogu liikme poole tagasiside saamiseks vahetult peale rahvakogu lõpetamist.

Isikuandmete töötlemise õiguslik alus on inimese nõusolek rahvakogus osalemiseks.

Lisaks registreerimisel kogutud andmetele küsitakse rahvakogusse valitud inimestelt nõusoleku alusel järgmisi andmeid, mida kasutatakse üksnes kohtumiste korraldamiseks:

- soov osaleda rahvakogu eelkohtumisel
- eelistatud suhtluskanal ja -keel rahvakogu korraldusmeeskonnaga suhtlemisel ning infovahetuses
- sünkroontõlke vajadus rahvakogu kohtumistel
- tehnilise toe vajadus
- toitlustuse erivajadused
- rahvakogusse kohale saabumise transpordi korraldamise toe vajadus
- liikumisega seotud ja muud erivajadused

Registreerunute andmeid säilitatakse kuni 1.11.2023 ja valimi andmeid, sh täiendavalt SA poolt kogutud andmeid, kuni 31.12.2023 või nõusoleku tagasivõtmiseni. Peale seda isikuandmed kustutatakse.

Kihtvalimivõtu kriteeriumid ja juhuvalimi ideaalne koosseis

Mitmekesiseid elukogemusi ja arvamusi esindava kogu kokkukutsumisel arvestatakse järgmiste sotsioloogiliste kriteeriumitega ja nende jaotusega Tallinna elanikkonnas:

- elanikkonna jaotus linnaosade kaupa
- sooline jaotus
- jagunemine vanusegrupiti:
 - 16-29-aastased
 - 30-44-aastased
 - 45-59-aastased
 - üle 60-aastased
- Emakeel
 - eesti
 - vene
 - muu
- Kõrgeim omandatud haridustase
 - kõrgharidus
 - kesk-, keskeri- või kutseharidus
 - alg- või põhiharidus
- Peamise elukoha tüüp: “Mis tüüpi hoones Te praegu Tallinnas elate?”
 - kortermaja
 - oma pere eramu või ridaelamu
 - muu (mis?)
- Hõivatus tööturul
 - töötav (sh töötav üliõpilane/pensionär)
 - olen töötu/ otsin tööd
 - muu (pensionär, mittetöötav õpilane või üliõpilane, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel / kodune)
- Sotsiaal-majanduslik toimetulek: “Milline järgnevatest kirjeldustest vastab Teie arvates kõige paremini Teie leibkonna praegusele sissetuleku tasemele?”
 - elan/elame mugavalt praeguse sissetuleku juures
 - saame hakkama
 - on raske hakkama saada
 - on väga raske hakkama saada

- Suhtumine kliimamuutustesse: “Kui tõsine probleem on Teie arvates praegusel hetkel kliimamuutused?” (Palun kasutage skaalat ühest kümneni, kus 1 tähendab, et ei ole üldse tõsine probleem, ja 10 tähendab, et probleem on äärmiselt tõsine.)
 - väga tõsine probleem
 - üsna tõsine
 - ei ole tõsine

Heaks orientiiriks oluliste tunnuste valimisel on Tallinnas tehtud värskeimad uuringud ja analüüsid. Näiteks [“Ringmajandus ja roheline pealinn: tallinlaste rahuloluküsitlus 2023”](#) toob esile, kuidas keskkonnasäästlik käitumine erineb rühmiti. Tallinnas on käitumise erinevused peamiselt keele, sissetuleku, kortermaja/maja ja linnaosa lõikes. Keskkonnateadlikumalt käitub majanduslikult hästi kindlustatud, kõrgharidusega, oma majas või ridamajas elav eestikeelne inimene. Statistiliselt olulisi erinevusi ei ole soo ega vanuse lõikes.

Suhtumist kaardistavaid küsimusi kasutab DD Demokraatiakeskus ainult üldistatult ning kliimakogu mõju hindamise eesmärgil.

Kliimakogus osalejate lõplik valik

Lõpliku juhuvalimi teeb arvutiprogramm Panelot (<https://panelot.org/>). Vastavalt Tallinna Strateegiakeskusega sõlmitud lepingule vastutab DD Demokraatiakeskus selle eest, et vabavaralisse keskkonda sisestatakse andmed kodeeritud kujul. Panelot võtab arvesse eelnevalt sisestatud kriteeriume ning nende põhjal modelleeritud ideaalset rahvakogu (vt tabel all) ja pakub registreerunute seast välja võimalikud rahvakogu koosseisud. Lehel https://panelot.org/compute_lottery on näha, et sisestatav andmebaas ei sisalda inimesi identifitseerivaid andmeid nagu nimi ja e-posti aadress. Iga registreerunule tekib sünonümiseerimisel eraldi kood, mis võimaldab juhuvalimi II etapis andmebaasist eraldada isikuandmed.

Mini-Tallinna ideaalne koosseis on alljärgnev (n = 60 rahvakogu liiget):

VANUS		KÕRGEIM LÕPETATUD HARIDUSTASE	
16-29	12	algharidus või hariduseta	11
30-44	18	põhiharidus	5
45-59	13	kesk-, keskeri- või kutseharidus	26
60-...	17	kõrgharidus	18
SUGU		TÖÖHÕIVE	
mehed	27	töötav (sh töötav üliõpilane/pensionär)	43
naised	33	olen töötu/ otsin tööd	3

LINNAOSA			muu (pensionär, mittetöötav õpilane või üliõpilane, sünnitus- või lapsehoolduspuhkusel / kodune)	14
Haabersti	6		ELUASEME TÜÜP	
Kesklinn	9		korterelamu või muu elamu	52
Kristiine	4		pereelamu või ridaelamu	8
Lasnamäe	16		TOIMETULEK	
Mustamäe	9		elan/elame mugavalt praeguse sissetuleku juures	13
Nõmme	5		saame hakkama	32
Pirita	3		on raske hakkama saada	11
Põhja-Tallinn	8		on väga raske hakkama saada	4
EMAKEEL				
eesti keel	30			
vene keel	26			
muud emakeeled	4			

Korraldusmeeskond vaatab nimekirja üle ja vajadusel eemaldab sealt korralduseeskirjas kirjeldatud välistatud isikud. Lõplikult väljavalitud rahvakogu liikmed saavad kutse, kus on ka rahvakogu kokkusaamiste täpne info.

Kui keegi väljavalitutest ei saa siiski osaleda, võetakse ühendust sama profiiliga, kuid esimesest valimist välja jäänud kandidaadiga (nn asendusliige). Asendusliikme leidmiseks kasutatakse MS Exceli tabelarvutusprogrammi: kõigi registreerunute anonümiseeritud andmetest filtreeritakse välja sama profiiliga, aga valimisse mitte sattunud kandidaadid, ning juhuvalimi funktsioon tagastab nende hulgast sobiva asendusliikme koodi.

Rahvakogu liikmed kinnitatakse hiljemalt nädal enne rahvakogu esimest kohtumist. Juhul kui rahvakogu liige otsustab protsessi jooksul siiski mitte osaleda, talle asendajat ei määrata.

Rahvakogu liikmete isikuid ei avalikustata protsessi jooksul. Avalikustamise lepime rahvakogu liikmetega kokku protsessi lõpus novembris.

Koostanud ja rahvakogu töörühmaga kooskõlastanud

Maiu Lauring

DD Demokraatiakeskus

maiu@domusdorpatensis.org